

Verimlilik Raporu 2006: Türkiye İmalat Sanayiinde Verimlilik, Teknolojik Gelişme, Yapısal Özellikler ve 2001 Krizi Sonrası Reel Değişimler (1980–2005)*

Serdar ŞAHİNKAYA**

Milli Prodüktivite Merkezi (MPM), 2001 büyük krizinden sonra her yıl bir “verimlilik raporu” yayımlamaktadır. Bu raporlarda Türkiye imalat sanayii, *verimlilik, teknolojik gelişme ve yapısal özellikler* yönünden ayrıntılı olarak incelenmektedir.

Bilindiği üzere, ülkelerin gelişmesi bilimsel ve teknolojik ilerlemelerle, bunların doğrudan sonucu olan toplam verimlilik artışlarına bağlıdır. Ülkemizin ileri ülkelerle arasındaki verimlilik açığının başlıca sebepleri de; teknolojik gelişme hızındaki yetersizlik, beşeri sermaye donanımındaki eksiklikler ve kurumsal yapılanmalarla makro ekonomideki istikrarsızlıklardır.

* Bu yazı ilk defa Cumhuriyet - Bilim Teknik Eki'nin 26 Ocak 2007 tarihli sayısında yayınlanmıştır.

** Dr. AÜ Siyasal Bilgiler Fakültesi.

Bu yapısal sorunların varlığına karşın değerlendirmeye esas araştırmanın yazarları, 2002 yılından sonraki makro ekonomik performans, yüksek büyüme oranları ve düşük enflasyonun imalat sanayiinde önemli düzeyde verimlilik artışlarıyla beraber gerçekleştiği iddiasındadırlar.

Araştırmanın temel amacı, 1980–2005 döneminde en üretken sektör olarak tanımlanan imalat sanayiinin verimlilik performansını incelemek, kısmi verimliliklerin yanı sıra toplam faktör verimliliği gelişimini ve nedenlerini ortaya koymak olarak belirlenmiş.

İkinci amaç ise, imalat sanayiinde 2001 krizi öncesi ve sonrasındaki reel değişkenler olan üretim, istihdam, emek verimliliği değişkenlerini incelemek ve ülkemizin yakın geleceğini belirleyecek olan “verimlilik odaklı büyüme” için somut yaklaşımlar oluşturmaktır.

Araştırma; kapsamı, yöntemi ve ekonometrik bulgulara dayanan önerileriyle ülkemizde bu alanda yapılmış öncü çalışma niteliğindedir.

Ayrıca 2001 krizi sonrası reel sektördeki üretim, istihdam ve emek verimliliği değişimleri de bu araştırma kapsamında ele alınmıştır. Diğer yandan ülkemizde teknoloji ve verimlilik odaklı büyüme için izlenmesi gerekli makro ve mikro politikalar da tartışmaya açılmakta, uygulanabilir öneriler öne sürülmektedir.

Beş bölümden oluşan araştırmanın birinci bölümünde, imalat sanayi yapısı ve verimliliği incelenmiştir. Bu kapsamda ortalama işgücü verimliliği, ortalama sermaye verimliliği ve bunların artış hızları incelenerek imalat sanayiinin ana sektörleri itibariyle karşılaştırılmaları yapılmıştır.

İkinci bölüm, imalat sanayiinin verimlilik ve gelişmesinin üretim fonksiyonları ile incelenmesinden oluşmaktadır. Bu bölümde imalat sanayiinin hem genelinde hem de ana ve alt sektörlerinde üretim fonksiyonları yardımıyla verimlilik, teknolojik gelişme ve yapısal parametrelerindeki gelişmelere yer verilmektedir.

Üçüncü bölümde, toplam faktör verimliliğini analiz edip ortaya çıkan değişmelerin nedenlerine inmek imalat sanayiindeki gelişmeleri bir bütün olarak anlamak bakımından çok önemli olacağı görüşünden hareketle farklı analiz yöntemlerinden oluşmaktadır.

Dördüncü bölümde imalat sanayiinde 2001 krizi sonrasındaki reel değişmeler incelenirken, beşinci bölüm genel değerlendirme, sonuç ve önerilerle tamamlanmıştır.

Gerek genel olarak sanayileşme, gerekse de alt sektörler bağlamında fikir üretecek olanların menkibeleri ve pehlivan tefrikalarını bırakıp sayıların dünyasına dalmalarının bir zorunluluk olduğunu unutmamaları ve bu nedenle de değerlendirmemize esas bu kapsamlı çok ciddi emek ürünü çalışmanın, konu ile ilgililerin ve meraklıların mutlaka ellerinin altında olması gerektiğini belirtmeli ve çalışmayı gerçekleştiren **Prof. Dr. Bedriye Saraçoğlu** ve **Dr. Halit Suiçmezi**'i yürekten kutlamalıyız.

1980–2005 döneminde Türkiye imalat sanayiinin kapsamlı olarak incelendiği bu araştırmada yapılan analiz ve incelemeler sonucunda ortaya çıkan temel bulgular aşağıdaki biçimde özetlenebilir:

- 1980–2001 döneminde, 22 yıllık sürede imalat sanayiinde reel katma değer üç katına çıkmıştır. Ancak, bu göstergede istikrarsızlıkların da yaşandığı saptanmıştır.
- Ortalama üretim verimliliği (çıktı/girdi) en yüksek değerine 1993'te ulaşmış, 2000 ve 2001 krizlerinin etkisiyle yaşanan gerilemelerle tekrar 1980 yılının verimlilik düzeyine inmiştir.
- Gerek katma değer, gerekse üretim verimliliğinde görülen dalgalanmalar, imalat sanayiinde istikrarsız bir maliyet yapısına ve teknolojiden yeterince yararlanılmadığına işaret etmektedir.
- İmalat sanayi üretim verimliliğinde 1994 ve 2000 krizlerinin olumsuz etkileri özel kesime göre kamu kesiminde daha çok hissedilmiştir.
- 2004 yılında, 2000 yılına göre imalat sanayiinde üretim yüzde 24.5 artmıştır. İstihdam ise yüzde 0.22 düşmüştür. Öte yandan, emek verimliliği yüzde 24.8 oranında artmış buna karşın reel ücretler ise yüzde 14.3 oranında gerilemiştir.
- 2000 yılından sonraki dönemde statik bir verimlilik artışı yaşanmıştır. Yani emek verimliliği artmış, ancak istihdamda önemsenir bir artış gözükmemiştir.
- Türkiye imalat sanayii içinde ortalama olarak en yüksek katma değer yaratan sektör 35 kod numaralı kimya petrol sanayiidir. İkinci sırada 38 kodlu metal eşya makina teçhizat, ulaşım aracı, ilmi ve mesleki ölçme aletleri sanayii gelmektedir.
- Türkiye imalat sanayiinde, istihdam ve katma değer açısından ise 31 kodlu gıda, 32 kodlu dokuma ile 35 kodlu kimya-petrol, ve 38 kodlu metal eşya ve makine sanayileri önemli yer tutmaktadır.

- 1980–2001 döneminde işgücü verimliliği en yüksek sektör 35 numaralı kimya-petrol sanayidir. En düşük verimlilikler ise 32 kodlu dokuma-giyim ile 33 kodlu orman ürünleri ve mobilya sanayilerinde görülmektedir..

- Genel olarak tüm sektörlerde 22 yıllık süreçte işgücü verimlilik artışlarında önemli yükselmeler gözlenmiştir. 22 yılda 2,5 katına ulaşan sektörler bulunmaktadır. Kanımızca bu sonuç, katma değer artışlarının yükselmesinden ziyade çalışan sayılarının büyük ölçüde gizlenmesinden ve sigortasız işçi çalıştırılmasından kaynaklanmıştır.

- Ortalama sermaye verimliliği, 1996–2001 itibariyle, en yüksek sektör 39 kodlu diğer imalat sanayii (kuyumculuk, müzik aletleri v.s.) dir. Bu sektörün sermaye verimliliği artış hızı da en yüksek sektör olması ilginçtir. Gerçekten bu sektörde son 5 yılda üretim atağı olduğu görülmektedir.

- Türkiye'nin kuyumculukta AB'de büyük ilerleme göstermesi ve pazarda önemli paylar alacağı beklenmektedir. Ancak bu sektörün Türkiye imalat sanayii içindeki payı çok düşüktür.

- İmalat sanayii genelinde ortalama sermaye verimliliği artış hızları, ortalama işgücü verimliliği artış hızından daha düşük ve istikrarsız olarak gerçekleşmiştir. Bu durum, sermaye kullanımının verimliliği sağlayacak teknolojik yenilikleri algılayamamış olmasının yanı sıra, sektörler verilen teşviklerin dağılımı nedeniyle, sermayenin istikrarsız ve yön değiştirme eğiliminde olmasından kaynaklanmış olabilir.

- 2000–2001 yıllarında 35 kodlu kimya-petrol sanayii hem katma değer, hem de kısmi verimlilik faktörlerinde en yüksek düzeydeki sektör olarak bulunmuştur.